

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

8 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSN Władysław Pawlak

Protokolant Przemysław Mazur

po rozpoznaniu na rozprawie 8 marca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi
z 10 lutego 2021 r., III Ca 2249/19,
w sprawie z powództwa A. P. i M. P.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,

1) oddała skargę kasacyjną;

**2) zasądza od pozwanego banku na rzecz powodów kwotę
4.050 zł (cztery tysiące pięćdziesiąt złotych) z odsetkami
w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu
świadczenia pieniężnego od 8 marca 2024 r. do dnia zapłaty
tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

Władysław Pawlak

Karol Weitz

Marta Romańska

[SOP]

UZASADNIENIE

Powodowie M.P. i A.P. pozwem z 19 marca 2019 r. wnieśli o zasądzenie solidarnie od pozwanego Bank Spółki Akcyjnej w W. kwot 56 602,59 zł tytułem nienależnie pobranych przez pozwanego rat kapitałowo-odsetkowych w wysokości wyższej niż powinny być spłacane oraz 1597,68 zł tytułem nienależnie pobranych przez pozwanego dwóch składek na ubezpieczenie niskiego wkładu własnego z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od tych kwot od 26 października 2018 r. do dnia zapłaty. Wyrokiem z 4 lipca 2019 r. Sąd Rejonowy dla Łodzi Śródmieścia w Łodzi zasądził od pozwanego banku na rzecz powodów kwotę 58 100,27 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 26 października 2018 r. do dnia zapłaty (pkt 1) oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt 2) i orzekł o kosztach procesu. Sąd ustalił, że zgodnie z regulaminem udzielania pożyczek i kredytów hipotecznych dla osób fizycznych w ramach [...] kredyty i pożyczki udzielane przez pozwany bank i ujęte w ramach [...] były udzielane na cele mieszkaniowe lub konsumenckie; regulamin nie przewidywał finansowania działalności gospodarczej. Powodowie 7 sierpnia 2006 r. złożyli w pozwanym banku wniosek o udzielenie kredytu [...] z przeznaczeniem na zakup lokalu mieszkalnego na rynku wtórnym i refinansowanie poniesionych nakładów w związku z zakupem, na kwotę 303 000 zł, jako walutę kredytu zaznaczono CHF. okres kredytowania miał wynosić 360 miesięcy. We wniosku M.P. wskazał, że prowadzi działalność gospodarczą pod nazwą [...] i pod adresem W. ul. [...], który to adres był również ówczesnym adresem zamieszkania powoda. 22 sierpnia 2006 r. pozwany bank wydał pozytywną decyzję kredytową uwzględniającą powołany wniosek. Kwota kredytu w decyzji została ustalona na 286700 zł, jako walutę waloryzacji wskazano CHF. Na koniec dnia 21 sierpnia 2006 r. kwota kredytu wyrażona w CHF została ustalona na 118012,67 CHF. W decyzji ustalono również zabezpieczenie w postaci klauzuli ubezpieczenia niskiego wkładu własnego o treści „ Ubezpieczenie niskiego wkładu własnego Kredytu w T. S.A. i tym samym opłacenie składki ubezpieczeniowej za 36-miesięczny okres ubezpieczenia w wysokości 3.5% różnicy między wymaganym wkładem własnym Kredytobiorcy, a wkładem wniesionym faktycznie przez kredytobiorcę, tj. 1550,50 zł. Jeżeli z upływem pełnych 36 miesięcy okresu ubezpieczenia nie nastąpi całkowita spłata zadłużenia objętego

ubezpieczeniem ani inne zdarzenie kończące okres ubezpieczenia, Kredytobiorca zobowiązuje się do kontynuacji ubezpieczenia i tym samym opłacenia składki ubezpieczeniowej w wysokości 3,5% od kwoty niespłaconego brakującego wkładu własnego, przy czym łączny okres ubezpieczenia nie może przekroczyć 108 miesięcy, licząc od miesiąca, w którym nastąpiła wypłata kredytu. Kredytobiorca upoważnia Bank do pobierania środków na opłacenie składki z tytułu kontynuacji ubezpieczenia z jego rachunku bez odrębnej dyspozycji.

Powodowie 15 września 2006 r. zawarli z pozwanym bankiem umowę o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych [...] waloryzowany kursem CHF (dalej jako „Umowa”). Na mocy Umowy pozwany udzielił powodom kredytu w kwocie 286700 zł na okres 360 miesięcy na zakup prawa odrębnej własności lokalu mieszkalnego [...], położonego w W. przy ul. [...] wraz z refinansowaniem poniesionych nakładów związanych z tym zakupem i pokrycie opłat okołokredytowych. Kwota kredytu wyrażona w walucie waloryzacji na dzień 21 sierpnia 2006 r. wynosiła 118012,67 CHF. Według Umowy raty kapitałowo-odsetkowe spłacane miały być w złotych po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej banku obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50. Zgodnie z Umową bank udzielił kredytobiorcy, na jego wniosek, kredytu hipotecznego przeznaczonego na wskazany powyżej cel.

Oprócz hipoteki obciążającej nabywany lokal, zabezpieczeniem kredytu było powołane powyżej ubezpieczenie niskiego wkładu własnego. Kredyt został uruchomiony 25 października 2006 r. Przekazana kwota wynosiła 286700 zł, a wyrażona w CHF -116 483,16 CHF. 22 maja 2009 r. powodowie podpisali z bankiem aneks do Umowy, na mocy którego zmianie uległo oprocentowanie kredytu przez wprowadzenie zmiennej stopy procentowej jako stawki bazowej powiększonej o marżę. Stronami umowy ubezpieczenia były pozwany bank i ubezpieczyciel. Pozwany bank pobrał na poczet składek ubezpieczeniowych, na ubezpieczenie niskiego wkładu własnego, kwoty: 1550,50 zł 25 września 2006 r., 1153,22 zł 1 października 2009 r. i 444,46 zł 1 października 2012 r.

Na dzień uruchomienia kredytu, tj. 25 września 2006 r. kwota wypłacona przez bank wyniosła 286700 zł, a w CHF 116483,16, co oznaczało przyjęcie przez bank

kursu CHF do PLN w wysokości 2,4613. Łączna kwota rat spłaconych przez powodów w okresie od 6 kwietnia 2009 r. do 5 kwietnia 2018 r. wyniosła 52040,51 CHF. Łączna kwota rat za ten okres uiszczona przez powodów w PLN wyniosła 184589,90 zł. Przy zastosowaniu kursu CHF do PLN 2,4613 kwota ta powinna wynieść 128087,37 zł Różnica pomiędzy kwotą spłaconą przez powodów z tytułu wskazanych rat (184589,90 zł) a wysokością tych rat przy przyjęciu kursu CHF do PLN z chwili wypłaty kredytu tj. 2,4613 (128087,31 zł) wynosi 56502.59 zł.

Powodowie zawarli Umowę będąc małżeństwem i nadal nim pozostają. Zaciągnęli kredyt, gdyż postanowili zakupić mieszkanie Kierowali się wskazaniem doradcy kredytowego. Przedstawiono im gotową do podpisu Umowę na około 0,5 godziny przed jej podpisaniem. Nie wnosili o jej wcześniejsze udostępnienie. Nie tłumaczono im, jak ustalany jest kurs CHF dla celów Umowy, która nie była negocjowana. Nie informowano ich, jak obliczana jest składka ubezpieczeniowa. Według doradcy kredytowego oferowany powodom kredyt miał być najtańszy i najpewniejszy a CHF miał być walutą stabilną. Powodowie zakładali, że wahania kursowe nie będą duże. Powód M.P. prowadzi działalność gospodarczą pod nazwą M., a także jako wspólnik spółki cywilnej D. W CEIDG jako stałe miejsce wykonywania działalności podał adres W. ul. [...], jako dodatkowe stałe miejsce wykonywania działalności wskazał: M. ul. [...] a jako adres do doręczeń W. ul. [...]. Przedmiotem działalności powoda jest prowadzenie agencji reklamowej. Faktyczną siedzibą działalności powoda jest biuro w M. Zakupione mieszkanie służy powodom do celów mieszkaniowych. Powód nie prowadzi tam swojej działalności gospodarczej.

Pismem odebrany przez pozwanego 25 września 2018 r. powodowie złożyli mu reklamację żądając zwrotu nienależnie pobranych rat kapitałowo-odsetkowych i składek na ubezpieczenie w terminie 30 dni od odebrania pisma. Pozwany nie uwzględnił reklamacji

Sąd ocenił jako bezzasadny podniesiony przez pozwanego zarzut przedawnienia roszczenia powodów przyjmując, że jest to roszczenie z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, które podlega 10-letniemu terminowi

przedawnienia, który rozpoczynał bieg w chwili uzyskania przez pozwanego każdego z nienależnych świadczeń i jak dotąd nie upłynął.

Sąd Rejonowy ustalił, że na mocy wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie-Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (SOKIK) z 24 sierpnia 2012r. sygn. akt XVIIAmC 2600/11 do rejestru klauzul niedozwolonych pod pozycją 6068 wpisana została klauzula o treści: "Jeżeli z upływem pełnych 36 miesięcy okresu ubezpieczenia nie nastąpi całkowita spłata zadłużenia objętego zadłużeniem ani inne zdarzenie kończące okres ubezpieczenia, ubezpieczenie podlega automatycznej kontynuacji, przy czym łączny okres ubezpieczenia nie może przekroczyć 108 miesięcy, licząc od miesiąca, w którym nastąpiła wypłata kredytu. Kredytobiorca upoważnia [...] do pobrania środków tytułem zwrotu kosztów ubezpieczenia w wysokości 3,5% różnicy pomiędzy wymaganym wkładem własnym kredytobiorcy, a wkładem wniesionym faktycznie tj. {...} oraz zwrotu kosztów tytułu kontynuacji przedmiotowego ubezpieczenia z rachunku kredytobiorcy bez odrębnej dyspozycji". Wpisu dokonano 12 czerwca 2015 r., [...]. Podobnie na mocy wyroku SOKIK z 27 grudnia 2010 r. w sprawie o sygn.. akt XVII 1531/09 do rejestru klauzul niedozwolonych po pozycją 5743 wpisana została klauzula o treści" Raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej banku, obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50 " Wpisu dokonano 5 sierpnia 2014 r., [...].

Sąd wskazał, że powołane wyroki SOKIK z mocy art. 479⁴³ k.p.c. w związku z art. 9 ustawy z 6 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1634) korzystają z rozszerzonej prawomocności i w świetle uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r. w sprawie III CZP 17/15 przesądzają, że za niedozwolone należy uznać identyczne w brzmieniu analogiczne klauzule zawarte w Umowie (§11 ust. 4 i § 3 ust. 3). Niezależnie od tego Sąd ocenił, że przytoczone klauzule umowne mają charakter abuzywny i jako takie nie wiążą powodów występujących w Umowie jako konsumentów, gdyż nie były z nimi uzgodnione indywidualnie, były niejednoznaczne i kształtowały prawa i obowiązki stron w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, gdyż - w szczególności, gdy chodzi o klauzulę indeksacyjną - pozostawiały bankowi nadmierną swobodę ustalania kursów walut.

Brak bowiem określenia w Umowie jednoznacznych i precyzyjnych kryteriów w tym zakresie, którymi zgodnie z nią pozwany bank miałby się posługiwać. Uznając kwestionowane przez powodów klauzule umowne za niedozwolone Sąd Rejonowy ocenił jednocześnie, że mimo eliminacji przedmiotowych klauzul Umowa mogła być utrzymana i powinna być wykonywana z zastosowaniem kursu wymiany CHF do PLN z dnia uruchomienia kredytu, co doprowadziło go do konkluzji, że pozwany bank pobierając od powodów poszczególne raty, w zakresie, w którym pobierał kwoty przekraczające wysokość rat ustalonych przy zastosowaniu tego pierwotnego kursu, uzyskał świadczenie nienależne, które powinien zwrócić. Opierając się na wyliczeniach powodów, których nie zakwestionował pozwany bank, Sąd dokonawszy ich weryfikacji przyjął, że chodzi o kwotę 56 502,59 zł. Przyjmując również abuzywność klauzuli ubezpieczenia niskiego wkładu własnego Sąd uznał, że pozwany bank powinien również zwrócić z tego tytułu łącznie kwotę 1597,68 zł.

Apelację od wyroku z 4 lipca 2019 r. wniósł pozwany bank. Sąd Apelacyjny w Łodzi wyrokiem z 10 lutego 2021 r. oddalił apelację, Sąd Apelacyjny nie podzielił poglądu Sądu pierwszej instancji, że klauzula indeksacyjna nie określa głównych świadczeń stron i wobec tego Umowa może być utrzymana. Przyjął, że stwierdzona abuzywność powołanej klauzuli nie pozwala na utrzymanie Umowy, lecz powinna skutkować stwierdzeniem jej nieważności, na co powodowie wyrazili zgodę na rozprawie apelacyjnej Sąd Apelacyjny ocenił, że w takiej sytuacji powodom przysługuje roszczenie o zwrot spełnionego przez nich w wykonaniu Umowy świadczenia jako świadczenia nienależnego (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.) Z tego względu Sąd Apelacyjny uznał, że zaskarżony wyrok odpowiada prawu i oddalił apelację. Skargę kasacyjną od wyroku z 10 lutego 2021 r. wywiódł pozwany bank. Zarzucając naruszenie art. 210 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. oraz z art. 2 i 45 Konstytucji RP, art. 321 § 1 i art. 378 § 1 k.p.c. i art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 6 ust. 1 i 7 oraz ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz art. 385¹² k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 385¹ § 2 k.. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 385¹ §2 k.c. w związku z art. 7 ust 1i 8b dyrektywy 93/13 i art. 353¹k.c. w związku z art. 2, 31 ust 3 i 32 ust. 1 Konstytucji oraz art. 385¹¹ k.c. jak również art. 385¹ §2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz art. 358 § 2 w związku z art. 385¹ 2 k .c. , a także art. 405 k.c. w związku z art. 410 § 1 i 2.k.c. niósł o uchylenie

zaskarżonego wyroku w całości oraz poprzedzającego go wyroku sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu dla Łodzi Śródmieścia w Łodzi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzucając naruszenie art. 210 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i z art. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji pozwany bank utrzymywał, że w sprawie miała wystąpić nieważność postępowania na podstawie art. 379 pkt 5) k.p.c. gdyż Sąd drugiej instancji stwierdzając nieważność Umowy orzekł przy zastosowaniu podstawy prawnej, która nie była formułowana w toku postępowania przez powodów, pozwany bank miał zostać w ten sposób pozbawiony możliwości obrony swych praw, ponieważ nie miał możliwości ustosunkowania się do kwestii nieważności Umowy. Zarzut ten jest bezpodstawny, gdyż Sąd drugiej instancji rozpoznając sprawę (art. 378 § 1 k.p.c.) miał nie tylko prawo, ale także powinność dokonania całościowej oceny prawnej rozpoznawanego roszczenia i uwzględnienia ewentualnej nieważności czynności prawnej (w tym wypadku Umowy) i rozstrzygnięcia sprawy przez pryzmat wszystkich skutków prawnych tej nieważności, w tym takich, które oznaczają konieczność zwrotu świadczenia którejś ze stron wobec odpadnięcia jego podstawy prawnej. W okolicznościach sprawy nie może być mowy w tym kontekście o pozbawieniu pozwanego możliwości obrony jego praw, ponieważ, jak wynika z akt sprawy, kwestia nieważności była podejmowana w toku rozprawy apelacyjnej. Nie ma zatem podstaw do doszukiwania się zaskoczenia pozwanego banku tym, że Sąd drugiej instancji oparł swoje rozstrzygnięcie na ocenie, że Umowa była nieważna, gdyż rozprawa apelacyjna, na której kwestia ta została podjęta dawała także jemu sposobność, aby się do niej ustosunkował.

W ocenie skarżącego Sąd Apelacyjny miał się dopuścić również naruszenia art. 321 §1 k.p.c. przez orzekanie co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ponieważ powodowie twierdzili jedynie, że nie byli związani kwestionowanymi klauzulami umownymi jako niedozwolonymi, a nie powoływali się na nieważność całej Umowy. Powołany zarzut jest również bezzasadny. W orzecznictwie wyjaśniono bowiem już, że w sytuacji, w której powód domaga się zasądzenia zwrotu świadczenia jako spełnionego bez podstawy prawnej, gdyż w wykonaniu

postanowień umownych, które powód uważa za niedozwolone, tak określony przedmiot procesu obejmuje także orzekanie o zwrocie tego świadczenia jako spełnionego bez podstawy prawnej, gdyż w wykonaniu umowy, którą sąd uznaje za nieważną. Nie ma wtedy mowy o naruszeniu art. 321 § 1 k.p.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z 6 czerwca 2023 r. (II CSKP 950/22) (nie publ.). Poza tym art. 321 § 1 k.p.c. jest przepisem postępowania przed sądem pierwszej instancji stosowanym przez sąd drugiej instancji na podstawie art. 391 § 1 k.p.c.. W związku z tym skuteczne postawienie w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. wymaga powiązania go z art. 391 § 1 k.p.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z 30 listopada 2018 r., I CSK 735/17 (nie publ.) i z 2 lutego 2018 r. II CSK 287/17 (nie publ.)., czego skarżący w skardze kasacyjnej w niniejszej sprawie nie uczynił.

Pozwany bank zarzucił ponadto, że Sąd Apelacyjny miał naruszyć art. 378 § 1 k.p.c. uznając, że w toku postępowania odwoławczego dopuszczalne jest stwierdzenie upadku umowy wskutek abuzywności części jej postanowień, chociaż wywiedziona w sprawie apelacja pozwanego nie zawierała twierdzenia o upadku umowy. W tym wypadku zarzut także pozbawiony jest podstaw. Uszło bowiem uwadze skarżącego banku, że Sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę, a nie tylko apelację (art. 378 § 1 k.p.c., co - jak wskazano powyżej - obliguje go do dokonania pełnej i samodzielnej oceny prawnej rozpatrywanego roszczenia bez jakiegokolwiek związania powołanymi w apelacji zarzutami naruszenia prawa materialnego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2008 r. III CZP 49/07 OSNC 2008 nr 6 poz. 55).

Skarżący bank podniósł również zarzut naruszenia art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, które miało polegać na tym, że Sąd orzekł o skutkach abuzywności wyłącznie na podstawie przepisów prawa materialnego aktualnych w dniu zawarcia Umowy, podczas gdy można było zastosować art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu aktualnym w dniu zamknięcia rozprawy.

Jest oczywiste, że ocena skutków abuzywności postanowień umownych wymaga uwzględnienia stanu prawnego z chwili zawarcia Umowy, gdyż późniejsze zmiany normatywne nie mogą być odczytywane jako skutkujące automatyczną

sanacją stosunku umownego, który od początku był wadliwy w stopniu powodującym jego nieważność. Powołany zarzut nie może zatem odnieść skutku.

W następnych zarzutach naruszenia art. 385¹§ 1 w związku z§ 3 i 4 oraz art. 58 § 3 k.c. , jak również art. 385¹2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 385¹§ 2 k.c. w związku z art. 7 ust. 1 i 8b dyrektywy 93/13 i art. 353¹k.c. w związku z art. 2 31 ust. 3 i 32 ust. 1 Konstytucji, jak również art. 385¹k.c. w związku z art. 385²k.c. skarżący starał się podważyć stanowisko Sądu Apelacyjnego o tym, że wskutek abuzywności kwestionowanych w sprawie klauzul walutowych i dotyczących ubezpieczenia niskiego wkładu własnego należało stwierdzić nieważność Umowy, jak również ocenę tego Sądu, że klauzule te *in concreto* w sprawie miały charakter niedozwolony. Zarzuty te są bezzasadne w całości. W obecnym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje już stanowisko, że nie jest możliwe utrzymanie umowy kredytowej takiej jak zawarta w rozpatrywanej sprawie, w razie stwierdzenia abuzywności jej postanowień kształtujących mechanizm waloryzacji świadczenia kursem waluty obcej (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., II CSK 282/18 nie publ. i z 13 maja 2022 r. III CSKP 293/22 nie publ. oraz z 6 czerwca 2023 r. , (II CSKP 950/22) Sąd Najwyższy w niniejszym składzie stanowisko to podziela. Gdy chodzi o kwestię abuzywności klauzul umownych rozpatrywanych w niniejszej sprawie , to wszystkie odnośne zarzuty kasacyjne są bezzasadne, albowiem Sądy obu instancji wyczerpująco, rzetelnie i w pełni przekonująco wykazały, że przedmiotowe klauzule mają charakter niedozwolony, a Sąd Najwyższy podziela tę ocenę. Wobec bezzasadności wszystkich zarzutów kasacyjnych skarga kasacyjna pozwanego banku podlegała oddaleniu.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ oraz art. 98 §1 i 1¹w związku z art. 391 § 1 i z art. 398 ²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Władysław Pawlak

Karol Weitz

Marta Romańska

(M.M.)

[ms]